

In deze bijdrage reageert Ton de Korte op het hoofd-
artikel *Sociale Innovatie in Nederland: stilstand is
achteruitgang* van Peter Oeij e.a.

Goed nieuws en slecht nieuws over sociale innovatie

Ton de Korte

Het artikel van Oeij, Klein Hesselink en Dhondt bevat goed nieuws, slecht nieuws en geeft aanleiding tot vragen. Ik wil hier graag op reageren, mede vanuit de achtergrond dat het Nederlandse Centrum voor Sociale Innovatie (NCSI) op 1 april 2012 haar activiteiten staakt.

Laten we beginnen met het goede nieuws. Het onderzoek van Oeij c.s. toont wederom aan dat sociale innovatie werkt. Uit de analyses die de onderzoekers loslaten op de data uit de WEA blijkt onder meer dat sociaal innovatieve organisaties vaker innovatiepraktijken ontvouwen, dat zij betere organisatieprestaties rapporteren, dat de arbeidsproductiviteit stijgt en dat sociaal innovatieve organisaties weliswaar meer vacatures kennen maar minder moeilijk vervulbare vacatures. Ook blijkt uit zowel de WEA (de werkgeversenquête) als uit de NEA (de werknemersenquête) dat koploperorganisaties minder vaak een hoog ziekteverzuim of vaker een laag ziekteverzuim hebben. Tot slot blijken werknemers in koploperorganisaties over meer autonomie te beschikken en zijn deze organisaties meer tevreden over hun personeel. Deze uitkomsten zijn consistent met de conclusies van twee andere serieuze onderzoeken

die de afgelopen jaren zijn gedaan naar de effecten van sociale innovatie. Het EIM heeft in opdracht van het Innovatieplatform in 2009 een onderzoek gedaan naar de effecten van sociale innovatie in het MKB (van der Hauw et al., 2009). Dit onderzoek is uitgevoerd onder ruim 600 bedrijven. Daaruit bleek onder andere dat sociaal innovatieve bedrijven betere bedrijfsresultaten kennen (+16%), bestaande uit een grotere productiviteit en een hogere omzet, en een grotere groei in werkgelegenheid dan niet-innovatieve bedrijven. Het andere onderzoek is de Innovatie en Concurrentie Monitor van de EUR (EUR, 2010). Dit onderzoek wordt jaarlijks uitgevoerd onder zo'n 1000 bedrijven. Uit deze monitor, die overigens een andere meetmethode hanteert dan de NEA/WEA, blijkt dat sociaal innovatieve bedrijven aanzienlijk beter presteren dan niet-sociaal innovatieve bedrijven. Het best presterende kwartiel heeft ten opzichte van het minst presterende kwartiel een hogere innovativiteit (meer omzet uit nieuwe producten en diensten) van +31%, een hogere productiviteit (+21%), meer omzet uit nieuwe klanten (+17%), een hogere medewerkerstevredenheid (+12%), een hogere omzetgroei (+16%) en een grotere winstgroei (+13%).

Conclusie 1: een verpletterende bewijsvoering

uit drie onafhankelijke en verschillend uitgevoerde onderzoeken dat sociale innovatie werkt! Sociale innovatie staat op de kaart en op voldoende agenda's, het NCSI kan terecht de deuren sluiten.

Nu het slechte nieuws. Oeij c.s. constateren dat er tussen 2008 en 2010 geen toename te zien is in het aantal sociaal innovatieve organisaties. Zij wijten dit aan de economische crisis die in 2008 toesloeg en betreuren dit, omdat sociale innovatie juist een goede manier is om op de crisis te reageren. Het onderzoek van de EUR geeft een andere conclusie. Dat signaleert in 2009 een stijging van het aantal sociaal innovatieve organisaties van 5,2% ten opzichte van 2008; en in 2010 meet men een toename van 12,8% ten opzichte van het voorgaande jaar.

Voor deze verschillen in uitkomsten heb ik geen verklaring. Wel moge duidelijk zijn dat veel bedrijven (en de overheid) in een recessie of (dreigende) crisis op de automatische piloot naar het klassieke interventierepertoire grijpen: kostenreductie, kaasschaven, mensen ontslaan, spreadsheetmanagement, uitbesteden, nullijn en leveranciers uitknijpen.

Conclusie 2a: De verschillende uitkomsten van twee onderzoeken over de toename van het aantal sociaal innovatieve bedrijven vraagt om nader onderzoek en 2b: sociale innovatie wordt nog teveel als een luxe-interventie in perioden van hoogconjunctuur beschouwd en niet als een oplossing in tijden van crisis. In beide gevallen, en met name bij de laatste conclusie, zou het NCSI snel, in landsbelang, z'n deuren weer moeten openen en verder gaan met haar missie en zending.

Tot slot: een aantal vragen. Zowel de WEA (sinds 2008?) als NEA (sinds 2000?) en ook de Innovatie- en Concurrentie-monitor (sinds 2006) zijn onderzoeken die al langere tijd lopen. Dat is mooi, want je kan veranderingen in de tijd op een aantal (indertijd) vastgestelde criteria meten. Maar kan je ook veranderingen in de tijdgeest meten? Sinds de start van het NCSI zes jaar geleden hebben

we een groot aantal veranderingen en vernieuwingen gezien die getuigen van sociale innovatie, maar waarvan we ons afvragen in hoeverre die gemeten worden door de eerder besproken longitudinale onderzoeken. Ik geef een paar voorbeelden. Onderzoeken worden uitgevoerd onder 'werknemers' maar houden geen rekening met de vervagende organisatiegrenzen en het groeiende aantal zzp'ers (die gemiddeld een vol punt hoger scoren op 'tevredenheid', De Nationale Denktank 2011). Het Nieuwe Werken gaat als een rage door Nederland, maar de effecten ervan zijn in deze onderzoeken niet terug te vinden. Er is een nieuw 'vocabulaire' ontstaan om te duiden hoe medewerkers in hun werk staan: 'tevredenheid' is ingehaald door 'betrokkenheid', 'bevlogenheid' of 'engagement'. Werkgevers spannen zich in om een hoge ranking te krijgen in de 'Great Place to Work' of andere 'beste werkgever'-lijstjes, om een plaats te krijgen op de LOF-lijst, om IEDP (Iedereen Elke Dag Plezier)-gecertificeerd te worden. De invloed van nieuwe sociale media (LinkedIn, Facebook, Twitter), ook op de bedrijfsorganisatie, is enorm; evenals de beschikbaarheid en verspreiding van nieuwe technologie (smartphones, tablets, app's). De invloed van deze ontwikkelingen op de manier waarop we arbeid organiseren, op participatie en samenwerking, op leidinggeven, op innovatie, op emancipatie, op de kwaliteit van de arbeid, op de afstemming werk en privé groeit snel. Het gaat in een razend tempo (het gaat zo snel dat mijn spellingscontrole nog geen raad weet met woorden als zzp' er, sociale media, smartphones, tablets, apps). Kijk om je heen. Ook dit is sociale innovatie.

Als uit onderzoek blijkt dat het aantal sociaal innovatieve bedrijven niet is toegenomen tussen 2008 en 2010 wil dat niet zeggen dat er niets is veranderd. Het geeft wel aan dat het moeilijk is om sociale innovatie te definiëren en te meten.

Dat leidt mij tot mijn derde en laatste conclusie. Bij longitudinaal onderzoek in een turbu-

lente periode waarin er veel verandert, dreigt de onderzoeker een gevangene te worden van de tijdgeest bij het begin van het onderzoek. De uitkomsten van het onderzoek kunnen correct zijn, maar daarmee is niet de gehele realiteit gemeten.

A.W. de Korte MMC CMC is directeur van het Nederlands Centrum voor Sociale Innovatie (NCSI).

Literatuur

Erasmus Universiteit (2010). *Sociale innovatie: nu nog beter! Erasmus Concurrentie en Innovatiemonitor 2009- 2010*. Rotterdam; INSCOPE/RSM/EUR.

Hauw, P.A van der, Pasaribu, M.N. en Zeijden, P.T. (2009). *Slimmer werken: gebruik, mogelijkheden en opbrengsten in de praktijk*. Zoetermeer: EIM.